

Service de lutte contre la pauvreté,
la précarité et l'exclusion sociale

Steunpunt tot bestrijding van armoede,
bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting

Dienst zur Bekämpfung von Armut, prekären
Lebensumständen und sozialer Ausgrenzung

Advies van het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting over de gratis 'Rail Pass' maatregel in het kader van de herwaardering van de koopkracht van de consumenten tijdens de Covid-19-periode.

23 juni 2020

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (verder het Steunpunt) is een onafhankelijke, interfederale, publieke instelling met als opdracht om de effectiviteit van de uitoefening van mensenrechten in situaties van armoede en bestaansonzekerheid te evalueren. Het Steunpunt volgt dan ook de beleidsmaatregelen op die worden genomen in het kader van de COVID-19-crisis. We publiceren in het kader hiervan een interfederaal overzicht van maatregelen¹ – regelmatig geactualiseerd - die een steun kunnen betekenen in situaties van armoede en bestaansonzekerheid. Daarnaast brengt het Steunpunt ook adviezen uit met betrekking tot bestaande of mogelijke beleidsmaatregelen.

Het Steunpunt heeft kennis genomen van de beslissing van de Kern+10 van 6 juni om aan elke inwoner van België een NMBS-Rail Pass van 10 ritten toe te kennen. Op vrijdag 19 juli vernamen we de nieuwe afspraken tussen de minister van Mobiliteit en de NMBS - volgend op de beslissing van de Kern+10 enerzijds en de aanbevelingen van NMBS en haar Raad van bestuur anderzijds - over de modaliteiten en een implementatiekalender van een gratis pass. Dit akkoord bevat volgende elementen²:

- "Het product zal de vorm aannemen van een pass op naam en op aanvraag. Deze zal ter beschikking worden gesteld aan elke inwoner van dit land ouder dan 12 jaar die de aanvraag doet (kinderen jonger dan 12 jaar reizen al gratis). De gratis pass bevat 12 ritten en zal gedurende een periode van 6 maanden bruikbaar zijn, aan een ritme van 2 ritten per maand (na 9 uur 's ochtends in de week en niet in het weekend tijdens de maand augustus). De spreiding van het gebruik van de pass over een periode van zes maanden moet een betere spreiding van de reizigersstromen garanderen."

¹ Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2020). Overzicht van COVID-19-maatregelen, ter ondersteuning in situaties van armoede en bestaansonzekerheid, <https://www.armoedebestrijding.be/themas/covid-19/>.

² Informatie beschikbaar op de website van de NMBS: <https://www.belgiantrain.be/nl/tickets-and-railcards/railpass/free-pass>.

- *“Geïnteresseerden zullen een aanvraag enkel kunnen doen via een webform (met telefonische assistentie indien nodig), en dus niet via de loketten in de stations. De pass zal vervolgens via de post worden opgestuurd. Aanvragen zijn mogelijk tot 30 september 2020.”*

Het Steunpunt wil u graag enkele bezorgdheden en aanbevelingen overmaken met betrekking tot deze maatregel, in het kader van de non-take-up van rechten in armoedesituaties. Non-take-up van rechten is de problematiek waarbij personen – omwille van verschillende redenen (gebrek aan informatie, schrik voor stigmatisering, administratieve procedures, ...) - bepaalde rechten niet opnemen. De omvang van deze non-take-up is veel groter dan gedacht. We beschikken in België over weinig cijfers, maar de beschikbare cijfers en internationale onderzoeken wijzen op een grote omvang, in het bijzonder bij kwetsbare groepen³. Het Steunpunt werkt reeds jaren op deze problematiek⁴, in overleg met verenigingen waar armen het woord nemen en verschillende andere actoren. Uit dit overleg komt sterk naar voren dat maatregelen – als ze niet van in het begin ontworpen worden op basis van de kenmerken van situaties van personen in een kwetsbare positie – riskeren dat diegenen die juist het meest nood hebben aan de maatregelen, er niet mee bereikt worden.

De maatregel van de gratis Pass voorziet een aanvraag via een webform. Dit kan een ernstig obstakel zijn voor heel wat kwetsbare personen, gezien de digitale kloof die in België nog steeds heel sterk aanwezig is. Andere personen riskeren de aanvraag ook niet te doen omdat ze het aanbod niet kennen, een andere oorzaak van non-take-up.

Omwille van deze vaststelling en om te vermijden dat vooral de meer vermogende personen gebruik zullen maken van dit aanbod (het befaamde ‘Matheuseffect’), willen we u voorstellen om na te denken over mogelijke automatische en proactieve stappen naar bepaalde bevolkingsgroepen toe, opdat ze van dit aanbod ook gebruik kunnen maken. De gratis Pass is immers een heel interessant instrument om deze groepen – in armoede en bestaansonzekerheid – extra te ondersteunen in hun toegang tot het vrijetijds- en culturele aanbod, tot natuur, ... en waarbij *“de rol van de trein als openbaarvervoersmiddel voor toeristische, commerciële, recreatieve, sociale en culturele doeleinden”*⁵ benadrukt wordt.

Met betrekking tot de non-take-up van rechten, zijn er verschillende oplossingspistes. Het is ook belangrijk om deze verschillende pistes te bewandelen, gezien de verschillende redenen voor non-take-up van rechten. Eén van de pistes is deze van een automatische toekenning van rechten. In zijn werkzaamheden hierrond heeft het Steunpunt telkens benadrukt dat er verschillende gradaties zijn met betrekking tot deze automatische

³ Van Hoetegem Henk en De Boe Françoise, Waarom mensen in armoede hun rechten niet kunnen realiseren. In : *Samenleving en politiek*, n° 10, december 2017, pp. 55-62.

⁴ Thematische webpagina, <https://www.armoedebestrijding.be/themas/non-take-up-van-rechten/> ; Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (red.) / (ed.) (2017). Brugge, Die Keure / La Chartre, <https://www.armoedebestrijding.be/publicatie-armoede-en-ineffectiviteit-van-rechten-non-take-up-van-rechten/>; video ‘Non take-up en rechten’.

⁵ <https://www.belgiantrain.be/nl/tickets-and-railcards/railpass/free-pass>.

toekenning en dat elke gradatie een stap kan zijn in een grotere effectiviteit van rechten⁶. We willen u graag een aantal gradaties en mogelijkheden voorstellen, die de toegang tot de gratis Pass voor kwetsbare groepen kunnen vergemakkelijken:

- De 'pure' vorm van automatische toekenning is deze waarbij de rechthebbenden niet zelf initiatief moeten nemen. Dit kan door een automatische toekenning aan bepaalde groepen in een kwetsbare positie, op basis van een statuut, waarbij gebruik kan gemaakt worden van bestaande databanken. Een interessant statuut is dat van de verhoogde tegemoetkoming in de gezondheidszorg. Door gebruik te maken van de voorhanden zijnde gegevens kunnen deze personen de gratis Pass toegezonden worden, zonder dat ze dus zelf een initiatief moeten nemen.

- Een andere gradatie van automatische toekenning is deze waarbij proactief naar bepaalde personen wordt gestapt, door hen via bijkomende, aangepaste communicatie op de hoogte te brengen van het aanbod. Dit kan bijvoorbeeld door een gerichte brief aan de betrokkenen.

- Bij een informatiecampagne is het volgens ons cruciaal om de verschillende netwerken en organisaties die de betrokken bevolkingsgroepen bereiken, expliciet bij de campagne te betrekken, om hen zo extra over het aanbod te informeren.

- Bij de pistes waar de burgers zelf nog initiatief moeten nemen om de gratis Pass aan te vragen en gebruik dienen te maken van de webform, is een mogelijke ondersteuning bij de aanvraag bijzonder belangrijk. We verwelkomen het initiatief van de NMBS om telefonische ondersteuning aan te bieden. Daarnaast zijn echter nog specifieke initiatieven welkom, waarbij de betrokkenen hulp kunnen krijgen aan het loket in de stations, of bijvoorbeeld in de gemeentehuizen en sociale huizen.

We willen graag nog eens het belang van het initiatief benadrukken. Het is een belangrijke uitdaging om te vermijden dat de COVID-19-crisis de bestaande sociale ongelijkheden nog verder versterkt en uitvergroot. In zijn recente tweejaarlijkse Verslag 'Duurzaamheid en armoede' wees het Steunpunt reeds op de ongelijkheden die bestaan in de toegang tot mobiliteit en tot natuur. In het kader van de exitstrategie is het dan ook essentieel dat we verschillende bevolkingsgroepen kunnen ondersteunen om van het binnenlandse aanbod op het vlak van vrijetijd en natuur gebruik te kunnen maken, met positieve effecten voor psychisch en mentaal welzijn.

Door de toegang tot de gratis Pass te verlagen voor kwetsbare groepen, kan deze maatregel een belangrijk extra sociaal karakter krijgen.

Het Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting houdt zich graag ter beschikking voor een verdere reflectie.

⁶Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2013). [Automatisering van rechten met betrekking tot de bevoegdheden van de federale Staat](#), Nota op vraag van de Begeleidingscommissie, Brussel, Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting ; POD Maatschappelijke Integratie en Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting (2020). [Automatisering van de rechten](#), Brussel, POD Maatschappelijke Integratie en Steunpunt tot bestrijding van armoede, bestaansonzekerheid en sociale uitsluiting.